

FÖLDÖNFUTÓK

Részlet a regényből

DOBOS LÁSZLÓ

Görbe, szögletes utcák kővein kopog a cipőm. Derül a hajnal, de még nem találkoztam senkivel. Madarak szölongatják egymást; ez a sötétszürke hunyorgás a madárpinkadat. Rendszertelenül épült házak falára verődik lépteim zaja.

Balra katonaszobor emeli kezét, sorrendben ez már a harmadik emlékmű. A harmadik katonaszobor. Volt egy első világháborús, húsz év alatt kiöregedett. Hat évig puskás honvéd állt a talapzaton, most szovjet és szlovák katona öleli egymást.

Hátulról sárga bírósági épület vigyázza a szobrot. Itt van a járási börtön is. Szemtől, kissé jobbra mozdulva a katolikus templom nézi a mozdulatlan harcosokat.

Ez a város főhelye. Félkörnyi területen minden elfér. Bünöző, vádló, hősi emlékmű és imádkozó gyülekezet. Itt tartják a nyilvános ünnepeket is. Fontos évfordulókon a koszorúzást, avatásokat, pünkösök pedig a katolikusok búcsúját. Hétköznapokon a parasztké a tér, piacolhatnak, kínálhatnak, zöldségszönyeggel teríthetik a kőveket.

Roppant derekú ember csoszog a templomkert útján, a harangozó. Mielőtt belép a templomba, a kereszt elé térdelve imádkozik. Szinte hallom suttogó esedezését. Utána fekete ruhás öregasszony tipeg a kereszthez; ketten térdelnek Krisztus lábainál.

Korhadó kút oldalához támaszkodom. Valahonnan erős lépések kopannak a kővekre. Négy utcát tekinthetek innen be, de senkit sem látok. A lépések visszaverődve felerősödnek. Figyelek. Nem tudom megállapítani a lépések irányát. A falfelületek összevisszaságán pengve verődik felém a hang.

Hazafelé jön valaki, vagy otthonról indul? Találgatok. Mintha hegedűhúrokra csapott volna egy fáradt kéz. Megtapogatom a fületem. A lépések kopogásába ismét belependül a húrok pattogása. Nem játssza végig a dallamot, csak az első sor vagy a nóta végébe kap...

Feketeruhás alak tűnik az útra. A város felől jön. Kezében hegedű. Időnként füléhez emeli a hangszert, és vékony ujjaival a húrokba túr.

Aladár, motyogom magam elé. Primás. A környék leghíresebb muzsikusa. Hajlott hátú öregember. Arca ijesztően sovány. Ajkának vonala feltűnően kerek. Ismerem a fogait, elől nyolc arany, alul három ezüst. Ha muzsikál, szüntelenül mosolyog. Szemei mély gödrökbe estek, bal fülére megsüketült. Valaha a nagy vigasságok rangját jelentette

a neve. Azt hiszi, senki se látja, esetlenül füléhez emelgeti hegedűjét, bizonyosságot akar, hallja-e még a hangokat.

A templom előtt megáll. Hosszan nézi a torony nagy, fehér homlokát. Észreveszi a kereszt alatt térdeplőket, tétován tesz feléjük néhány lépést, majd fejét a hangszerhez tartja, és belemar a húrokba. A dallamot nem lehet felismerni. Megtorpan, s az eget nézve körbefordul. Megretten, mikor engem meglát. Reszketősen biccent a fejével. Hozzám jön.

— Lehet? — emeli álla alá a hegedűt.

Fojtó keserűség szorítja torkomat. Rebegő szempillák alól színtelen szempár tapad rám. A valamikori mosoly újesztő vigyorra merevedett.

— Melyiket? — kérdi.

Képtelen vagyok szólni. A primás múmiaarca élő kísértet.

— Még tudok — mondja esdeklőn.

— Hol járt? — kérdem sokára.

Előre hajolva áll előttem. Hangszerét lassan a hóna alá csúsztatja.

— Szerenádozok — kocogja fogai közül, és üdétlenül mosolyogni próbál.

— Kinek?

Oldalra fordítja fejét, hogy jobban hallja, amit mondok.

— Aki akarja... május van...

Kopott hangjában érzem a dicsekvés soványka morzsáját.

— Egyedül? — kendeném, de szavamba vág a harang kondulása. A plébánia kapujában feltűnik a pap. Lassú léptekkel halad a templom bejárata felé. Arca mozdulatlanul szigorú. Kutatva figyel a ácsongásunkat. Tekintetében megbotránkozás és rendreutasítás ül. A primás alázkodva meghajol, motyog valamit, és oldalt lépkedve elindul a domb felé. Riadva szedi a lábát, mintha hívatlan vendégként kotródna a térről.

Sajnálom, és irtózok tőle. Már mosolyogni sem tud. Pedig negyven évig csak így látták, mosolyogva muzsikált. Kedvem lenne utána lódulni. Képtelen vagyok elmozdulni a kúttól. Riasztó alázkodó feszültsége. Nem ilyenek ismertem. Nótáit próbálom képzeletem elé seperni. Egy sem jut eszembe... Csak azok a sebhelyes dallamrongyok.

Sajnálom a primást, fáj ez a hosszú emléké hajnali találkozás. A nyitva hagyott templomajtón az orgona hangja ömlik ki. Egyházi ének melabús összhangja. Ha lehetne zenét ajándékozni, a primásnak adnám. Legalább ezt. Az orgonát, a templomot mindenestől, a világ legszebb orgonáját. Oratóriumot érdemelne, csilingelő gyerekhangokat, ezerhangú hatalmas kórust... Muzsikát, zenét. Összefonni a szertefutó hangokat, ha csak egy pillanatra is. Utoljára, hadd mosolyogna utoljára.

Neveltséges elérzékenyülés. Tudom. Mégis ünnepies ez a pillanat. Egy ember kapaszkodik a dombokra. Nehezen lép, föld felé hajlik a válla. Az életből megy kifelé. Ilyenkor minden pillanat búcsúzás. Az emberek szeméből már kikopott a primás, már csak a tárgyaktól búcsúzik, a kövektől, házak falától, ablaksarkoktól. Már a domb tetején jár. Ég és föld között innen nézve kicsiny a távolság; nyomorodott alakja összeköti a magasságot és mélységet.

*

A primás mosolya örök ajánlkozás volt, kezdés, akarás, s valami beteljesületlen várakozás. Sajnálom, hogy elengedtem magamtól. Torz

arca rémített ugyan, de jelenléte megőrzött volna az emlékezés kínjától. A templomtól hazáig még félórányi az út. Egyedül vagyok. Hallom lépteim koppanását. A házak falai, a kerítések még alakatlanok. Minden sejtelmesen mozdulatlan, senki sem jön szembe velem... Gondolatban meghosszabbítom az utcát; reggelnek, ébredésnek a folytatását szeretném érezni és látni. Az ásító emberarcokat, öltözködésüket, ahogy az ágymeleg ruha lekerül testükről... De elég egy fáradt szemrebbenés, visszajára dől minden. Érthetetlenül és erőszakosan az fordul élelem, amit legkevésbé várok; rideg emlékek az emberek közönyéről.

Valahányszor átbukdácsoltam a határon, az ígéret földjét éreztem talpam alatt. Nem kellett félnem a szót; nevetve mesélhettem a szokás izgalmaikat, s égisig érő apró örömeim oszthattam másokkal is. Segítő kezek nyúltak felém, és sovány kenyeret tettek az asztalra, hogy fogyasszam el. Számomra ez volt a reménység tiszta ege, a jó szóval kínált kenyérdarab. Gyálázat elől menekültem, s elég volt egy levél szára is, hogy megkapaszkodjam benne.

A megalázottság várakozást, nagy várakozást ébreszt. Bennem is ez élt. Képes voltam mindenre, csak azt kellett tudnom, hogy szükséges, amit teszek. Nagy tettek vágya égetett; nem tudtam, mi a forradalom, de éhségét magamban hordtam.

Mi lesz a nagy várakozás sorsa?

Sohasem lehet megállapítani, mikor fogy el az öröm. Először megkopik a mosolygás, aztán megfakul a szavak melegsége: izetlenné válik a viszontlátás. Mikor 1947 januárjában Berei Erzsével benyitottunk az iskolába, senki se viszonzta kínálkozó mosolyunkat. Napirendre tértek felettünk, hétköznapokká váltunk. „Ha itt vagytok, éljete!” gondolták, de még nem mondták. Kiestünk a szemek látóköréből.

Az értelem nem fogja fel azonnal a mellözöttséget, előbb vizsgasztalja magát. Hallgatag baráti társakhoz törleszkedtem, hízelegtem, hozzáhazudtam megpróbáltatásaimhoz. Sajnálkozva megmosolyogtak. Innen már csak egy lépés a koldusállapot... Ajánkoztam istennek, egyháznak, nagyhangú politikai hatalmasságoknak, megmerevedtek a mozdulatok. Oldalt fordultak tőlem az emberek... Nappalok és éjszakák szövevényében szilánkokra roppant bennem a remény és a bizakodás. Az elkövetkező események dobra verték hitemet és gyermeteg naivitásomat.

*

Magyarországon történt negyvenhat tavaszán. Fiatal szónok érkezett a kollégiumba. Ötszázan szorongtunk egy szűk előadóterem padjaiban, s szájtátva hallgattuk a beszélőt:

— Elég a papok huncutságából. Az urak szekerét tolták, megáldották a fegyvereket. A nép ellen szövethetnek most is. Butítottak bennünket, mindenkit. Elég volt.

Hangosan helyeseltünk. Lármáztunk, kiabáltunk. Mindenkinek volt valami emléke, ami tüzet fogott a lázító szavaktól. Seregbe verődünk, törvényt kívántunk ülni. Hangos vonulással a katolikus kolostor bejáratához értünk. Ordítózva szitkot szórtunk a néma falakra:

— Mutassátok magatokat...!

— Miért bújtok el?

Senki sem szólt vissza. Kövekkel, tégladarabokkal bevertük az ablakokat. Megrészegített bennünket a ház néma hallgatása. Kitértük a kaput. Beözönlöttünk az udvarra. Dobogva vonultunk a falépcsőkön. Nem állta utunkat senki. Leszaggattuk az imafülkék bíbor bársonyait. Szétdobáltuk, téptük, ami kezünk ügyébe akadt.

Kiabáló diákfalkával sodródtam szobáról szobára. Csendet és egyszerű rendet találtunk mindenütt.

— Itt van, megvan — kiabálta valaki diadalittasan.

Kíváncsi gomolyaggá torlódtunk a szűk folyosón. A kör közepén reszkető asszony állt. Apró szemeit ijedten kapkodta egyik arcról a másikra.

— Hol vannak? — kiáltott rá egy széles arcú, szőke fiú. Hebegett valamit, de nem értettem.

— Hova bújtak?

Az asszony kövérkés állat sírás reszketettette. Képtelen volt egy szót is mondani. Kezeit tördelve fehér kötényét gyúrte markába.

Egyetlen papot találtunk az épületben. Ágya szélén ült egy üvegfallal elválasztott hosszúkás helyiségben. Valószínű ez volt a gyengélkedő. A közeledő zsvajgásra felállt, imára kulcsolt kezekkel az üvegfalhoz lépett. Szemben álltam vele. Száraz sovány arca volt és hegyes nagy orra. Szempillái rebegtek az izgalomtól. Vártam, szól majd valamit. Kérlel, vagy rendre int, a zsvajgás el is csitul néhány pillanatra. Ajkának vonala feltűnően sárga volt, szája szélén remegett a sötétlő ráncok sora.

— Hol vannak? — követelte valaki hátulról.

A papnak megrebbent a szeme, de nem szólt. Hidegen elnézett a fejünk felett. Csontos szoborarca és hallgatása tiszteletet parancsolt.

— Főpap — kiabálta még az előbbi hang. Suttogásba fülő csendes morajlás volt a válasz. Hátulról durván nyomakodtak, vállamat kegyetlenül az üvegfall vasbordáihoz szorították.

— Jöjjön ki, álljon elénk — mondta bizonytalanul a délutáni gyűlés szónoka.

— Menjetek be érte — kiáltotta valaki.

— Néma — röhögtek a hátam mögül. Senki sem nyúlt a kilíncshez. Dühödtt kiabálásunkat felítta a papi arc szenttelen merevsége. Előbb azt hittem, alázkodni fog előttünk. Rémületében térdre esik. Indulataink juhászodásával fenséges nyugalmat láttam a homlokán. Engedett a vak tolakodás ereje. A bosszúért lihegő diákfalka elernyedt. Úgy éreztem, már parancsol a csontos papi arc.

Másnap tucatnyi diákot bevettek a rendőrségre. Beírták az adatainkat, aztán kiküldtek egy poros folyosóra, várjunk. Lehet, hogy ez a várakoztatás is a vallatás módszereihez tartozott már. Alig szóltunk egymáshoz. Nem értettem. Tegnap a papok ellen uszítanak, ma meg felelősségre vonnak érte. Bódültség. Hogy lehet ezen eligazodni? Ki szervezi ezt így? Véletlenek? Vagy egy különös helyzet figurái vagyunk. Izgultam kissé, de megbánás nem volt bennem. Jólesett az a tegnapi tombolás, valami vad tehetetlenséget tompított el. Igazságtalanok voltunk? Nem baj. A szavak és kételyek mögött kicsit hősnék is éreztem magam. Fontosnak.

Bekerültünk a parancsnok elé. A kapitány feltűnően alacsony, zömök ember. Gondosan vasalt egyenruha tartja a vállpántot, mégis

esetlen. Folyton a vállait rángatja. Mozgása szándékoltan katonás, nem illik hozzá. Azelőtt boltos volt. A városban rossz híre van, nem szeretik. Családja elpusztult a táborokban, egyedül jött vissza, és rendőrnek állt. Modora türelmetlen és rendreutasító. Gyanakvó, hatalmát lobogtató ember. Kedvenc szavajárása a „megtorlás” és a „leszámolás”.

Sorba álltunk előtte, mint a kaszárnyai kihallgatásokon szokás. Előbb jól megnéz mindegyikünket, és csak aztán kérdez:

— Ki bujtotta fel magukat?

— Magunktól tettük — mondja hosszú hallgatás után Karász, egy utolsóéves tanítónövendék.

Értelmetlen, ingerítő kérdés.

— A forradalom nem tűri az anarchiát. Itt nem ordítozhat mindenki, ahogy neki tetszik... Az ellenséget másként kell megsemmisíteni — vágja felénk, és rándít egyet a vállán.

— Így láttuk jónak — válaszolja nyugodtan Karász. Dacosan farkaszemet néz a rendőrtiszttel. Nem fél. Így beszél mindenkivel, nyíltan, szúrósan szembenézve. Ő az intézet legöregebb diákja, gömöri parasztfiú. Megjárta a frontot. Három hónapot harcolt a csehszlovák hadseregben. Egyenruhában szökött át a határon, egy félévig így járt az órákra is. Nem nagyzott, egyszerűen nem volt más öltözeke.

— A forradalmat mi irányítjuk — folytatja a kapitány.

Hunyorogva hallgattunk. Ilyen összeállításban még nem találkoztam ezekkel a szavakkal.

— Mi így érezzük — ellenkezett Karász. A kapitány meghökkenve végigmérte a diákokat.

— A hitvallása senkinek sincs a homlokára írva — vetette közbe bátoratlanul egy piros arcú gimnazista.

— Ne oktasson — torkolta le a parancsnok. — Parasztsuhancoktól nem kérünk tanácsot. Mi vagyunk a munkáshatalom...

Mondta, beszélt a forradalomról, felelősségről, mintha könyvből olvasta volna. Karász arcát figyeltem. Fejét leszegve hallgatott. Ez a szokása. Ha valami nem tetszett neki, a cipője orrát nézte, és a nagy lábujját mozgatta.

Aztán fenyegetések közepette utunkra engedtek. Jólesett tiszta levegőt szívni magunkba. Nevettünk, öleltük egymást. Erősnek és fiatalnak éreztem magam.

Korai öröm volt. Elrendelték, hogy a csehszlovákiai diákok hetenként jelentkezzenek a rendőrségen. Megalázó számonkérés. Az időpontot is megadták: vasárnap tizenegykor. Végighallgattuk a zengzetes istentiszteletet, énekeltem, imádkoztam, s hazamenet beléptem a rendőrségre. A szolgálatos aláíratott velem egy ívet, s egy hétig nyugtom volt.

Tréfálkoztunk ezen a felesleges szigorúságon. Elmókáztuk. De csak eleinte. Aztán már nem ment. Restelltük. Szétnéztem, mielőtt beléptem volna a nagy vaskapun. Tétováztam, úgy tűnt, hogy mindenki engem figyel. Plakátokkal ragasztották tele a kerítéseket, a házak falát, a széles fatörzseket. „Szabadság” lett a jelszó, „Szabadság”, így köszöntünk. Énekelünk, menetelünk, „Nem lesz a tőke úr mirajtunk”...

Vasárnap tizenegykor bekopogtam a szolgálatos rendőr ajtaján. Aláírtam a nevemet... Hat nap múlva ismét jelentkezni kell.

Húsvétkor legációba mentem egy észak-magyarországi kisfaluba.

Lelkesen hirdetem, hogy feltámadott Krisztus. Az ünnep másnapjának estéjén gazdag vacsora borította az asztalt. Harsogva nevetett a pap, kínált, maga is ivott három ember helyett. Nótába csapott, szomorú emléket siratott, elhallgatott, majd újra kezdte: „... elindultam szép hazámból”...

— Magáraillik ez, édes öcsém — kínálta koccintásra poharát. Fenéig ittuk.

— Se hazája, se istene — folytatta közel hajolva hozzám —, az igaz hitű ember másként imádkozik. Alázatosabban. A prédikációkat jól elmondta, de az imádsága a harang nyelvéig sem jut el.

Megszégyenítve hallgattam. A pap kárpótlásul teletöltötte poharam. Énekelje velem, kedves öcsém; „bú ebédem, bú vacsorám”...

— Az enyém is az — harapott a nóta felsorába —, minden magyaráz. Nekünk csak a búsongás áll jól. Máskor hamisak vagyunk... Műnek örüljek, két lányom van...

— Apa — ugrott fel az asztaltól Ibolya, a kisebbik pappleány.

— Csend!

Az asztal körül elnémult a beszélgetés. Mindenki a papra figyelt. Síros képű felesége ijedten az ajkához kapta kezét.

— Dénes — súgta maga elé.

— A nagyobbik lányom rendőr, rangja is van, hadnagy, rendőrhadnagy. Nem jutott neki jobb kenyér. Betörők után nyomoz... Istenverése. Sok a magyar, kedves öcsém. Rákóczi óta bujdosik a magyar, mégis tele van vele az ország. A lányomnak csak egy uniformis jutott. Mi lesz belőle? Ide özönlének maguk is. Ma még csak az iskola kell, holnap már a hivatalokban ülnek.

— Igyon — szólt rám hangosan.

Nem nyúltam a pohár után.

— Tisztelendő úr — emelte poharát a kántor. A pap nem figyelt rá.

— A lányom majd vigyáz magukra. Tanuljanak. Urak lesznek. Elszik előlünk a kenyeret.

A kisebbik lány hozzámhajolt, és biztatón vállamra tette kezét. — Ne hallgassa — súgta kedveskedően.

— Mindig mások jönnek. Erőszakosak, tolakszanak...

— Az istenért — próbált közbeszólni a papné. Elég volt egy mogorva tekintet, asztalra szegte a fejét.

— Viseljék a sorsukat — fújta magából a mérget a lelkész.

Összeroppant a jókedv. Többet nem szólt. Beállt a sarokba, hátát a falnak támasztva ivott. Egymás után ürítgette a poharakat. Egykedvűen nézett maga elé, mintha keresne valamit, az asztalon vagy a székek lábai között.

Ahogy foszlott a vendégsűrű, kiosontam a szobából. Összekapkodtam sebtében a holmimat, kimásztam a kertre nyíló ablakon, és irány az állomás. Elszöktem. Ilyen még nem volt, az istenszolgáló legátus zsvány módjára hagyta ott a vendéglátó parókiát.

Keserű éjszaka. A háborútól megrongált váróteremben hideg volt. Az is lehet, hogy a harcok előtt takarították utoljára. Piszok és bűz. Sötétség, nem mertem járkálni sem, irtóztam.

Folyton a lelkész arca tűnt elém. Nagy, robusztus termete, öblös hangja, a szemei, a pohár, amit emelget. „Másnap biztos megbánja, amit mondott”, mentegtettem magamban. Más helyzetben talán vak

dühvel visszafelelek. Most lassan szűrődött tudatomig a sértő megalázás. Kétkedtem a hallottak igazában. „Az isten szolgájának nem lehet ilyen ördög lelke.” A rendőr vagy a finác a hatalom embere. Kötelességét teljesíti. Őlhet, üthet, nem várok tőle mást. Szétáradt bennem a fájdalom, fokról fokra, akadozva, gyengülve és hirtelen fojtotgatva.

Megjött a hajnali személy. Kopott, rozoga szerelvény. Az ablakok helyét deszkákkal szögezték be, s ha jutott, keskeny üvegszeletet illesztettek a deszkák közé. Fény csak itt jut a kocsiba. A rabszállítóban sem eshet szomorúbb utazás. Bámulnám a tájat, fáraszt ez a görnyedt kukucskalás, s ha erőlködöm is, keveset látok a Hernád szépséges völgyéből. Egy keskenyke mezőszeletet, amelyen kicsinyek a rétek, törzstüktől tépettek a fakoronás.

Emlékektől pezseg a húsvét utáni iskolásnap: ünnepek, hirtelen lobbant szerelmek, fényképek, neveltető anekdoták, torkos ivászatok. Mosolygok. Az iskolatársak nem hallották az én útrabocsátómat. Nem tudják. Hazaival kínálnak, ennivalóval és bűdös tengeripálinkával. Ez a hirtelen jókedv, a szesz marta hangoskodás most nagylelkű. Holnap már mindent lakatra zár. Fösvénykedik. Ma még minden a nevetésbe olvad, a dicsekvésbe, a békeltető emlékezésbe. Egy éjszaka múltán másikk oldalára fordul a jókedvű tükör. Csak a tárgyak zaja marad; ágyak, szekrények nyikongása, kanalak csörgése.

A tárgyak és az embernyüzsgés közepén a magány. Az egyedüllét kínzása, amely az ünnepek óráiban kicsinyre zsugorodik, aztán nőni kezd, terjeszkedik, elfoglal minden gondolatot.

Vasárnap fél tízkor istentisztelet. Párosával megyünk a templomba. Másodmagammal a karzatra lopózunk az orgona mellé. Gyönyörű hangszer, alázatos kishangyák vagyunk a nagy sípok tövében. Ha búgni kezd, felemelkedik a templomhajó, a hívek padsoraira alaktalan fekete folt borul.

Hazafelé egyedül megyek. Észrevétlen elszakadok a többiektől. Három templomból utcára zajlik a város. A nap áztatta széles járókon embertöcsák folynak össze, egymáshoz hajolnak, szétfoszlanak egy időre, hogy néhány lépéssel odébb ismét karikába sűrűsödjének.

A fal mentén megyek. Ujjaimmal falak és kövek felületét cirógatom. Számolom a kapukat, a fényképész kirakatától nyolcadik a nagy zöld ajtó. A szolgálatos rendőr mindig ugyanazon a helyen ül. Váltják egymást, mégis, mintha ugyanaz a sapka, ugyanaz a vállpánt szúrná a szememet. Az arcuk is egyforma, merev és szigorú. Tízennyolcan járunk ide vasárnaponként, eddig nem találkoztam egyetlen iskolatársammal sem. Lehet, hogy véletlen, lehet, hogy egymást ismergetjük.

Így folyik az élet. Sebesen peregnék a napok; hétfőn reggel áhítat, éneklünk, imádkozunk. Alázkodva kérjük az istent. Egymásba folyik hat nap. Szombaton csak a hangokra emlékezem, az álmos esti éneklésekre, szekrényajtók nyitogatására, kanálcsörgésre és az örökös éhségre. Ez állandó és kieléghetetlen. Az éhség kísér, lappangva mindenütt jelen van, mozdulataimban, tekintetemben. Farkas és alázkodó jószág vagyok egyszerre.

Aztán jön a vasárnap. Tejporos amerikai segélykavé, tisztálkodás, sorakozás, templom, orgona, gyülekezet, prédikáció és a rendőr. Ez a hét leghosszabb napja. Fekete-fehér tisztaruhás ördögábrázat.

Beléptem a láthatatlan kezek húzta körbe. Topogok, megyek, hét közben a hangok feszítik idegeimet. A hat tanítási óra kivételével egész nap szól a zongora, harmónium és az orgona. Egybehangzó zenebona, összevisszaság. Rend és mégis szörnyű rendszertelenség. C-dúr, Esz-dúr, nehézkes ujjgyakorlatok, zsoltárok, dicséretek, s a himnusz örületig ismétlődő előjátéka. Öt évig gyakoroljuk az isteni alázat kísértőzenéjét. Születés, halál, üdvözlés, örökélet és feltámadás hirdetői leszünk. A nagy isteni mű statisztái az egyház és a nemzet napszámosai: tanítók.

Hat napon át a zene műveli lelkünket. Hetedik nap minden elcsitul, ez a pihenés napja. Most a színek kényszerítenek szelíd ünneplésre, a fekete kendők, kalapok. Felülről nézve alaktalan sötét tenger, énekbe csap, felmorajlik... Csendes imába csitul... Alig észrevehetően ék nyílik a tömör sorok között, zöld rendőrsapka nyomul elém. Nem érint senkit, nem szól senkihez, elhúzódnak a közeléből, mindenki a maga imáját mondja, alázatában is csak magára gondol az ember. „Miatyánk, ki vagy a mennyekben”... Már mindenki fején rendőrsapkát látok, alaktalan zöld tányérok. Üresek. Templomba vezényelték a rendőröket. Fejük és testük tartása feszes. Ha kérdeznék, csupán homlokráncaik sűrűsödnek. Szemük fehérje a kérdezetre villan, de csak pillanatra, aztán árnyékot vet ábrázatukra a sapka zöld tányérja.

Előlről kezdődik a hét. Áhítat, hangzavar, s a pihenésnek rendelt, fojtogató vasárnap. A teremtés hetedik napján pihen az Úr, azonban rendnek lenni kell, az ünnepnapí parancsok alázzák legmélyebbre az embert.

Fekete pontok hosszú sora áll előttem, időnként felkiáltójel. Megállásra intő, parancsoló. Tiltó! Kis örömök pezsegnek körül, pillanatig tartóak. Utána felkiáltójel következik, zöld rendőrsapka. Dolgozatot írtunk, a tanár gúnyosan kifiguráz, ahány mondat, annyi felkiáltó jel. Keptelenség. Mióta visszajöttünk, Berei Erzsi kórházban fekszik... Bomlanék szerelemre, megmosolyognak...

Nem bírtam ki tovább, meg kellett szólalnom.

Céltalanul tekergek a határmenti falvakban. Két napig egy tanyán napszámoskodom. Enni adnak, és közhajításnyi távolságból nézhetem a csehszlovák oldal falvait. Éjszakára dohánycsempészek húzódnak meg a csűrben, kolomposuk hív, csal, prágai utat ígér. „A dohányból cigarettát sodrunk, három nap múlva indulunk, most kereskedni kell. Az iskola várhat” — magyarázza.

— Nincs dohányom, mit fogok árulni? — ellenkezem.

— Adunk.

— Pénzem sincs az útra.

— Megfizetjük.

Kétkedve figyelem arcukat. Szokatlan ez a nagy segíteni akarás.

— Mi szükségük van rám? — kérdem kétkedve.

— Barátságból, jobb, ha többen vagyunk, a diákok jól tudnak beszélni, idegenben hasznukra válna...

Ráállok. Tetszetős, csábító ígélet. Utazás, kaland, vak csapongás az iskola szigora után. Keményre tömött zsákok nyomnak a vállamra, hajnalban indulunk. Egy darabig ösvény vezet a tanyáról, a határ vonala vízenyős kaszálót vág ketté. Kötésig érő fűben gázolunk, feltöltődő mocsárfenék hínáros földjét tapossuk. A kolompos elől megy,

összehúzott szemöldöke alól szúrós sasszem vizslatja a tájat. Időnként hátratekint, érzem a tekintetéből, engem ellenőriz. Kedveskedve csalogatott, de hisz nekem.

A rét végén szekér vár. A gazda éppen csak megbiccenti kalapját, a hangját nem hallom, csupán a szája mozdulatából rezzen a „jó reggelt”.

— Rendben van — fordul a vezér felé. Széles csontú, száraz arca elégedetten mosolyra ráncolódik.

Szekérre rakjuk a zsákokat. A gazda jókora fűcsomóval takarja be a szállítmányt. A vezér szekéren megy, bennünket hátnaparancsol. Ötven méternyi távolságra követjük őket.

Kanyargós mezei úton zörög előttünk a szekér. Nedves reggeli hűvösség borzong rajtam. A szökés félelmét most nem érzem, „a felelőség nem az enyém”, hitegetem magam. Egyik társam, hórihorgas sovány fiú. Arca feltűnően szép, haja, homloka, szemöldökének íve a filmszínészekre emlékeztet. Bőrének enyhe pirossága élesen elüt a tavaszi reggel színeitől. Nem illik ebbe a környezetbe.

— Mit dolgozik? — kérdem bátortalanul.

— Zenész — szólal meg a harmadik csempész —, finom zenész.

— Az kicsoda? — bökök a szekér felé.

— Forgács, kőműves, jó összeköttetései vannak.

A zenész megáll és cigarettadózni nyújt felém. Ügyetlenül bajlódok a durva szálú dohánnyal. Elveszi tőlem, vékony, hosszú ujjai között reszket a cigarettapapír.

Rágyújtunk. A zenész köhécselve szívja magába a füstöt. Csak most tűnik fel köhécselése. Szabályos időközökben rázkódva köhécsel. Ennek a reggelnek nincs is más zaja: a szekérekerekek lágy kotyogása és a zenész csendet morzsoló köhögése.

Akácfacsoport elején fináncok lépnek a szekér elé. Rövid szóváltás után továbbbenedik őket. A bajba jutott ember alázatosságával köszönünk. Kutatva végigmérnek bennünket, tanácstalanul megállunk, köszönésünket sem fogadják, nem szólnak. Állnak, és figyelve nézik mozdulatlanságunkat. A zenész lép tovább először. Fejét lehajtva szégyenkezik. Félszegen motyog valamit, mintha bocsánatot kérne a zöldruhás fináncoktól.

— Mindenkinek kell a pénz — mondja szomorúképpen a harmadik. Ez civilben futballista. A háború előtt Magyarország második csapatának reménye volt. Nagy kerülővel nyugatra készült, és itt rekedt a kisvárosban. Kereskedik, és vasárnaponként futballozik. Betársult egy kocsmába is, azonkívül cigarettát ad-vesz nagy tételekben.

A zenész ismét cigarettát sodor. Kínálja a futballistát is, az elutasítja.

— Pálinkád nincs? — kérdi követelődzően.

— Majd a faluban.

— Átjött a szajré, ihatunk.

A zenész csak bólint. Hosszú, puha léptekkel tapossa az utat, mintha szőnyegen járna. A másik az eléje kerülő rögöket rugdossa el.

Módos parasztház konyhájában ülünk. Az asztalon uborkásüvegben pálinka gyöngyözik. Büdös és erős.

— Nagy tétel — mondja Forgács.

— A részemet hagyják itt — szól egykedvűen a házigazda.

— Ne zsuigoriskodjon — fordult felé Forgács.

A gazda szúrósan a beszélőre néz. Amaz nunyorogva folytatja:
— Meggazdagodhatunk...
— A dohánygyárak még nem dolgoznak — mondja vigyorogva a futballista.
— Az én hátamon ne ugráljanak, hagyják itt a részemet — ismétli makacsul.
— Mit kezd vele?
— Az én dolgom.
Zománcát vesztett szedőkanállal pálinkát merít a zenész.
— Ide is — tartja vízespoharát Karai.
A zenész sohasem néz senkire. Esetlenül pocsolja a pálinkát. Most is reszket a keze. Iszik és köhécsel. Félszegen rebeg a szeme, ha erősebben szól valaki, megreppen, s az asztalról földre veti tekintetét.
— Utolsó kenyér — motyogja szemérmesen.
— Szégyellős kutyanak lába közt a farka — ízetlenkedik Forgács. Karai idétlenül röhög.
— Pénz kell, mindenhez pénz kell — mondja és magába önt egy pohár pálinkát.

Felcihelődtünk. Végigtapostunk egy felszántott kerten, s rákanyarodunk a kertek alji mezei ösvényre. Az ital fejembe száll, rétek, legelők, szántók színpadi kulisszaként vonulnak mellettem. Egybefolyznak a színek, barázdák, szekérmnyomok és locsogós torzsokok. Forgács biztosan lépked, ismeri a járást. Hárman, felváltva cipeljük a kemény dohányfonattal tömött zsákot. A zenész bárgyúan egyensúlyoz, időnként oldalra tapogat kezeivel, mintha házfalak biztonságát keresné.

Karai nem hajlandó kézbe fogni a zsákot. Tíz méternyire utánunk ödöng, s ha elfogy lába elől a rög, a tengeriszárak tövét rugdossa.
A városba vezető keresztútjánál elváltunk. „Két nap múlva indulunk”, búcsúzott Forgács. Részesedésként adott egy kiló dohányt, és elmagyarázta a cigarettatöltés csinját-binját.

Harmadnap délután vonatra ültünk. Batyumban ezer cigaretta és két karaj lekváros kenyér. Anyám féltő intése, „ne menj messzire”, csak az állomásig kísért. Aztán már nem hallottam. Vegyes beszédű zsongás kavart a fülemben.

Idegen világ. Nyomorúságos zsúfoltság, piszok, akaratos fészkelődés, tolongás és a halkra fogott beszéd monoton morajlása. Folyosókon, fülkékben emberhalmaz, a lábak között batyuk. Zsákok, lepedőbe csavart ruhafélék, minden tarisznya egy embersors.

Rongyokba csavart remények. Akár egy középkori vásári nép. Csempészek, üzérkedők, szélhámosok és csereberére kényszerített városiak. Hangjuk, beszédük halkra fogott. Bizalmatlanok és kíváncsian érdeklődők. Száz kilométerenként katonai járőrök fésülük a vonatot, erőlesen igazoltatnak, káromkodnak, türelmetlenül repegetik a zsákos batyuk vásznát, aztán belefáradnak. Reménytelen próbálkozás. Lábam alatt száraz borsószemek ropognak. Ápolt arcú idős asszony átkozódik az első fülkében. Már másodsor túrtak a csomagjába.

— A gazemberek mehetnek, azokat vigyék... dohánytól bűzlik a vonat, leitatják még az istent is, haramiák...

Önkéntelenül is a hátizsákomra tapintok. A zenész egy mozdulattal közelebb húzódik Forgácshoz. Fél.

— Főzön nekik vacsorát, mama — izetlenkedik valaki a folyosó közepéről. Fojtott röhögés borul az asszony mérgelődésére.

Éjfélre Čadčára érünk. Úgy mondták, ez a legveszélyesebb megálló. Határállomás. Mit kezdhet ilyen törvénytelen rakománnyal néhány fi-nánc? Szaladgálnak is a vonat mellett. Kiabálnak. Két embert nagy papírcsomagokkal lecibálnak a szomszéd vagonból. Többre nincs idő.

Megrándul a szerelvény. Rendetlenül csapkodnak alattunk a kere-kek. Felerősödik a suttogó zsivajgás. Aranyásók éhsége hevíti a remé-nyeket. Városnevek köröznek: Prága, Cheb, Jáchymov...

Forgács még eddig senkinek sem szólt. Figyel, hallgatózik. A vagon-ban félhomály lappang. Az arcok vonásait csak sejteni lehet. Karai a csomagokra dőlve horkol. A zenész lopva Forgácsot figyel.

— Utolsó kenyér — súgja felém fordulva.

A bandavezér is hallja, de nem szól.

— A Szudéta-vidéken üresek a házak, viszik a németeket — magya-rázza egy cigányképű alacsony ember —, oda kell menni... Vago-nokba lehet pakolni...

— Honnan tudja? — kérdi tört szlováksággal Forgács.

— Harmadszor megyek, úgy hagytak mindent, a reggelit sem tud-ták bekapni... Mosatlanul maradt az edény is.

— Visszajöhetnek — bizonytalankodik a bandavezér.

— Köphetik a markukat, ami marad, megehetik... Kinéztem egy parasztportát.

— Odaköltözne? — kéndem.

Csodálkozva az arcomba néz, majd elmosolyodik.

— Szétbontom.

— Barbárság — szól közbe a zenész.

— Nekünk is szabad egyszer élni — mondja nyomatékkal.

— És a hatóságok? — érdeklődik Forgács.

— Kutya se őrzi... Kísértetekkel ijesztgetnek.

A zenész alulról nézi az embert. Az állomások bevillanó fényeinel tanácstalannak tűnik az arca.

— Aki fél, az maradjon otthon — mondja kurtán, és maga elé fújja a bűdös cigarettafüstöt. Rídegen, érzéstelenül nézi a folyosó deszkáin ringó emberhunkát. A sejtelmes félhomály egybeolvasztja a rendetlenül szertedülő emberalakokat. Keskenyke rögös földdarab a vonatfolyosó.

Forgács az indulás óta még nem ült le. A szemben levő fülke utasait vizslatja. Ha fény villan az ablakra, kinéz, aztán ismét az emberek koponyájára rakja tekintetét. Halotti mozdulatlanság, a gubbasztó ar-cuknak csupán a kiálló részeit látni: homlokot, orrokat, s támasztékok kereső állakat. A szemek gödrében sötétség ül. Görnyedő síroszlopok, néhány órára tetszhalottak, ébredésük a gonosz ravaszkodás reggele lesz.

A futballista ormótilan szavakat morzsol ajkai között.

— Elmegyek... Pass, hülye bíró... Pénz kell...

Senki se figyel rá. Titokban mindenki a saját álmát mondja. Nyögve elszelenti magát. Keserves erőtlen hang, akár egy egér panaszkodó cincogása.

— Szegény — mondja a fekete képű ember.

Forgács arca meg sem rándul. A zenész tápáskodva feláll, markába fogja ajkát és rázkodva köhög.

A fülke túlsó sarkában szemérmetlenül ölelkeznek. A férfi alakját zöldes kabát takarja, a nő háttal ül nekünk. Villogó combja olykor kicsúszik a kabát szárnya alól. Nem érzi meztelenségét. A bőr fehérsége erősebb a lámpa sápadt fényénél. Bevilágítja a fülkét.

— Bagzanak — mondja Forgács. A zenész meredt szemmel nézi őket. Rebeg a szempillája, és nagyokat nyel. A pirkadat alakukra igazítja a kabátot. Egyre inkább emeli meg a szövet ráncait egy-egy kereső mozdulat...

Tizenkét órás utazás szövi belém a fáradtságot. Térdeim a földre rogyannak. Feltápáskodom. Túlvilági játéknak tűnik a napkelte. Minden szín egyforma. Tulajdonképpen a táj és az emberek arca unalmas szürke. A sátán képére kövül bennem az idegen nyelvű világ.

Forgalmas utca sarkán állva bátortalanul kínálgatom a cigarettát. Forgács állított ide. Karai és a zenész száz méterrel odébb teszi ugyanazt. A jónapoton kívül csak ezt a két szót tudom csehül: vegyenek cigarettát. Ezt is törve, nevetségesen ejtem.

— Vegyenek cigarettát — lépek közel a járókelőkhöz.

Kora reggel van. Munkába sietnek az emberek. Nem érnek rá társalogni.

— Vegyenek cigarettát — ismétlem reménykedve. Úgy érzem, különös jó tettet végzek ezzel a kínálgatással.

Egy ötven körüli ember megáll mellettem, és az árát kérdezi. Meghökken, aztán mosolygva otthagy.

— Vegyenek cigarettát — hajtogatom gépiesen.

Mutatom, kóstolják meg. Beleszippananak. Torz arcot vágva visszadják. Erős. Délig tizenöt cigarettán sikerül túladnom. Ebből megebédelhetek.

Forgáccsal tanácskozunk. Délután feleáron kínálgatjuk. Így is csak a vacsora ára kerül elő. Éjszaka az állomási padokon alszunk. Reggeltől a külvárosi utcákban házalunk.

— Vegyenek cigarettát — mondjuk egyszerre hárman is. Sehol sem engednek a házba. Gyanakodva végigmérnek, elutasítanak, legfeljebb tanácsolnak valamit. Ismét az állomás nyújt szállást.

Harmadnap Chocenba utazunk. Úgy mondták, ott nagy keletje van a dohányynak. Házalunk, kopogtatunk. Fuakar szerencse kísér. Ötszáz cigarettáért viselt bakancsot, katonanadrágot és hátizsákot kapok. Számmomra ez vagyon. Birtokában azt is elfelejtem, hogy másodnapja nem ettem.

Keserű öröm, csupán egy pillanatnyi villanás. Az állomáson rendőrök igazoltatnak. Bekísérnek. Egy napig ott tartanak, és próbálják kideríteni csavargásunk okát. Nyögve, izzadó homlokkal magyarázunk: „Rokonokat várunk amerikai fogságból”. Az őrmester gúnyosan mosolyog, felettese, aranycsillagos rangjelzéssel, figyelmesen hallgat.

Ismétlődnek a kérdések, a feleletek. A mosolyok és a figyelés. Itt minden a szavak ismétlésén múlik. Egy kezünkön meg lehet számolni szókinszünket. Az őrmester is egyre csak ugyanazokat a kérdéseket teszi fel. Rákényszerítettük a körbeforgásra. A szélseperthe senki embernek is van kényszerítő ereje.

A rendőr jegyzőkönyvet ír rólunk. Továbbítja azt. Elolvassa a városi főrendőr. Az is tovább küldi, a járásra, kerületre... Minden feljebbvalónak tudnia kell, hogy 1947. május 28-án Chocenban az állomás

előcsarnokában... Ha szerencsénk van, még a miniszter is kénytelen elolvasni a nevünket. Aztán: ad acta. Ránk zárják az irattartó vastag fedelét.

Jöhet a következő szélseperte. Ismétlődnek a kérdések, feleletek. A mosolyok és a figyelés. Az őrmester már ordít ránk. A futballista reszkető kezekkel eléje tart egy csomag cigarettát, mosolyogva kínálja. A rendőr eltolja maga elől. Karai nyájasan mosolyog, erőszakos. Rágyújtanak. Köhögnek, a szemük is könnyezik, de végigszívják. Többet nem kérdeznek. Utunkra engednek anélkül, hogy a csomagjainkat is megnézték volna.

Visszaautazunk Prágába. A vonaton leplezetlenül árulunk:

— Vegyenek cigarettát! — Válogatnak, beletúrnak. Most látom, hogy a sok törődéstől a cigarettavégekből kihullott a dohány.

Negyedik napja vagyunk úton. Az indulás nagy reményei semmivé váltak. A gazdagodás hamisan festett képe nincs többé.

— Vegyenek cigarettát!

Ismét Prága utcáit járjuk. Harmadik napja nem ettem. Szédülök. Ha az utca sarkán árulgatok, úgy érzem, a járókelők tekintete a fejemen motoz. Képzeltetés. Kisebbségünk is nagyobb annál, hogy velem törődjenek. Idegenség. A Vencel tér sarkán német hadifoglyok takarítják a romokat, tűz cigarettáért adnak egy falat kenyeret. Koldustól veszem el a botot.

— Vegyenek cigarettát!

Házalunk, kínálgatunk. Egyetlen gondunk, hogy összekolduljunk a hazautazáshoz szükséges pénzt. Ez már a koldulástól is alábbvaló. Kabátunk alá rejtjük a vendéglői ételmaradékot. A zenész piszkos kézzel belemarkol egy félbehagyott tál zajtjába. Már ismernek az állomási rendőrök, ha időben észrevesznek a pincérek, kitessekkelnek.

Forgácsnak reszket a szája széle. Ideges. Beszéde már hasonlít az artikulátlan makogáshoz. A bizonytalanság óráról órára közelebb szorít bennünket a falhoz. Fapadokon ülünk, értelmetlen szürke szemekkel bámuljuk az utasforgatagot. Még egyszer elbandukolunk az Óvárosi térre.

— Vegyenek cigarettát. — Kíváncsi gyerekek fonnak körénk gyűrűt. Forgács marékszámra szórja zsebéből a cigarettaport. Galambok repülnek a lábainkhoz, földre csípnek néhányszor, majd szétrebbennek. Nem madárnak való eledel ez. A zenész kis szüneteket hagyva, állandóan köhécsel.

— Enni, enni adjatok — mondja a gyerekeknek. Kezükbé nyom egy marék cigarettát. Azok nem értik. Elismétli, mutatja éhségét. Esetlen mozdulatain nevetnek. Bohócok vagyunk Husz János lábainál. Figurák, pondrók, utcaszemétek. Jó lenne letérdelni a lábai elé.

— Vegyenek cigarettát!... Szóljanak hozzánk!

Fáradozásunk, éhezésünk hiábavaló áldozat. Rajtunk nem segít, másokat sem érdekel. Férgek mozdulata ez az életért.

— Szóljanak hozzánk...!

Egykedvűen zsong köröttünk a város. Petyhüdt arcú ember ólalkodik mellettünk egy idő óta. Forgács gyanakodva kapdossa felé szemét. Ebben a nagy forgatagban ő is olyan, mint a vak. Karaihoz lép az idegen. Halkan magyaráz neki valamit, integet, hogy menne vele. A futballista nem is érti, tanácstalan is. Mégis enged az unszolásnak. Egy

ideig követjük őket, majd eltűnnek egy boltíves kapu mögött.

Állunk, és számoljuk a perceket. A zenész a szobor talapzatához görnyed. Körbeállva nézik. Mozog a szája, és tekintete az utca kövén kúszik. Lehet, hogy a kőköcskéket számolja. Oldalról tekintve gubbasztó városi kiskutya.

Forgács kis köröket írva rágja a cigarettát. Három méterről árad belőle a dohányszag. Ha kialszik a füstölője, megállít valakit, és tüzet kér. Gyufája sincs.

Ötöt ver felettünk a torony órája. Nagy tömeg gyűl a templom elé, a pléhapostolok vonulását figyelik. Reszkető mozdulatokkal jönnek, és elmennek. Kondulásra támadnak és halnak meg.

Ruháját gombolgatva élénk toppan Karai. Kezében pénzt lobogtat, és mosolyogni próbál.

— Mit akart? — kérdi szárazon Forgács.

A futballista zavarban van. Arca sápadt. Szája szélein kis ráncokban folyik a nyál. Mosolya torz vigyor.

— Beszegődtem játékosnak — mondja, és földre süti a szemét.

— Hova? — hajol hozzám hitetlenül a zenész.

— Ide.

— Hazudsz — csap le rá Forgács.

Karai nem ellenkezik. Önkéntelenül is az állomás felé indulunk.

— Mit csinál veled? — faggatja tovább.

— Beszervezett — válaszolja hanyagul.

— Strici — löki felé a szót Forgács. Megvetően köp egyet, és tüntetően előresiet.

Összeszámoljuk pénzüket. Karai kérés nélkül sapkámba hullajtja utolsó filléreit is. A futballista alázatos és hunyászködő.

Hazáig csak egyre telik. A zenész ajka megremegeg.

— Velem mi lesz? — kérdi Forgácstól. Sorsot húzunk. Karai közönyösen féloldalt fordul. Engem tisztel a szerencse. Hangosan felnevetek. Gonosz, merev tekintetek fonódnak rám. Ellenségeim lettek.

— Mi lesz velem? — reszket a zenész hangja.

— Én megyek — förmed rám Forgács. Fankasszemet nézünk. Most látom először tisztán hunyorgó szürke semeit.

— Nem igazság — dadogom értetlenül.

— Örülj, hogy lyuk van a fenekeden — röhög Karai idétlenül. Úgy véli, ezzel Forgácsnak hízelelhet. Az események egymásutánját már nem érzékelem pontosan: megmerevednek előttem az arcok, nőni kezd bennem a gonoszság visszhangja. Forgács szeme, a futballista törleszkedő röhögése, a zenész sírószájú kétségbeesése.

Tizenhét éves vagyok. Jó lenne megőrizni a gyerekkort. Visszaidézni, megfogózkodni benne. Nem lehet. Napokra, percekre törik az idő. A gyermekkor már csak legenda. A holnap nap még nincs. Órák vannak, gondot és kilátástalanságot növelő pillanatok. Nem látok tovább, csak a hatvan perc végéig.

Keserves kínnal felszöktünk az éjszakai gyorsra. Forgács a kijáraton ment. Elegánsan, nyugodtan, úgy, mint egy jól nevelt utazó. Mi a betonkerítésen át értünk a szerelvényhez. Minden szerzeményünk a bandavezérnél van. „Én megőrzöm”, mondta szigorúan.

Éjfélig a kalauz nyomában lopakodunk. Sikerül elkerülnünk a jegykezelést. Brünn előtt ledőlünk egy üres padra, holtfáradtan elalszunk.

Rázzák a vállamat, képtelen vagyok felemelni a fejem. Távoli beszéd zsongása éri a fületem. Nem tudom eldönteni, valóban hallom-e vagy álmodom. A tudat gyenge kis pontja örködik még, pislákoló mécses figyel a világot. Összefolyik a nappal az éjszakával, az álom a valósággal. Idő, tér, helyzetek, arcok meleg puhasággá változnak, ringva rohan velem a vonat.

Furcsa alakú kilinccsel küszködöm, ami eltört és a kezembe maradt.

— Kilincs — motyogom. A vakláló mécsesláng nem tudja kideríteni: hallom? A saját hangom? Álmodom? Hány kapu van Prágában? Jó lett volna összeszámolni az ajtókat, amelyeken bekopogtattunk. Egy kilincs eltörött. Talán éppen, amelyiket a futballista fogott meg utoljára. Karai kezében maradt a kilincs fele... Többet nem lehet bevenni azon az ajtón.

Nyirkos hajnalban áll meg a vonatunk. Szlovákia fővárosa. Az állomás épületén túl a gyermeki legenda világa: iskolás könyvek képei, a Duna, felette a négy lábú vár. Azon bévül sínek pókhálója, vagonok, fűtyszók, mozdonyok füstje és a hatvan perc, aminek a felét sem látom.

Jegy hiányában nem mehetünk ki a peronra. Tolatókat kérdezzetünk bátortalanul. Felszállunk a kassai gyorsra. Ismét kerek dobolnak alattunk. Folytatódik a játszma. Egy kalauznak két kocsija van. Alkaratán kívül is üldöz bennünket. Előre, hátra. Folyosóról a klozetba, aztán ismét előről kezdődik minden.

Nem bírtam tovább. Benyomakodtam egy hangos fülkébe. A csomagtartókon bútordarabok, edények, lepedőkbe, ágyterítőkbe göngyölt ruhanemű. A padokon szép arcú cigányok, férfiak és asszonyok. Családi portyán voltak.

Maguk közé fogadtak. Hangosan osztzkodtak valamin. Nem értettem szavukat sem. Eleinte reszkettem, ha összekapnak, félttem, hogy engem is maguk alá ölnek. Rendszertelenül, kisebb-nagyobb megszakításokkal állandóan kenyeret ettek. Puha belű, jó kenyeret.

Felszedtem utánuk a kenyérhéjat. Megkínáltak. Később eltakartak a kalauz szeme elől. Pártfogásukba vettek. Szüntelen hangoskodásukban erőtlenül keresi helyét a gondolat:

Számomra nincsenek választható utak. Csak egy út van, azon kell végigmenni. Nincsen meggyőződés. Nem dicsekedhetek hősiességgel. Fél évtizeddel elkésett az életem. A háború emberi viszonyai jelenbe és jövőbe szivárognak. Nem is az a tízezer cigaretta a fontos, ami kéz alatt gazdát cserél. Megalázó, ami vele jár: ácsongás, ravaszkodás, micsoda ösztönöket szabadít ez el. A háború, a hősök vonulása képtelen volt elzárni az aljasság hajszálereit.

Hogy születik a szerelem? Milyen meggyőződés két életre ebből az összevisszaságból? Karaiból, a zenészből, Forgácsból, állatokká zsugorított csempészfalkákból. Belőlem?

Belém is falt a háború. A letisztulást nem érzem, pedig régen vége az utolsó temetésnek. Kalapos urak helyére metálos hősök ülnek. Követelőzőek, hangosak, gazdagságra vágyók. Isznak, ünnepelnek, beszédek mondanak. Mi változott akkor?

Az utolsó száz kilométert hazáig tehervonathoz csatolt háborúnyütte német személykocsiban tesszük meg. Itt már nincs kalauz, utazhatunk kedvünkre. Magam alá gömöszölöm a hátizsákot, és ráheveredek.

Megjártuk — dől hozzám a futballista hízelegve. „Felesleges beszéd”, gondolom magamban.

— Rosszkor mentünk — kap a szón Forgács. — Elkéstünk... A zsidók előntötték az országot cigarettával. Milliós tételekben csempészkednek Magyarországról és Ukrajnából. Úgy kellene nekünk is, vagy szövetkezni velük.

Nem válaszol egyikünk sem. Nincs kedvünk megismételni az ilyen utakat.

— Hol vannak az ígéretek? — kesereg maga elé a zenész.

Forgács ingerülten folytatja:

— Nem vagyok én isten.

— Becsaptál — ellenkezik szemrehányóan a muzsikus.

— Nem ismerjük a szakmát — igyekeznek túllépni az előbbi szavakon. Kiábrándult, sértődött mentegetődzések ezek. Értelmetlenek. Egyszerűen nincs tovább. Zsákutca. Összehozott bennünket a véletlen. Egy hétig közös volt a sorsunk. Együvé tartoztunk. Egymás mellett ülünk még, de már a holnapi nap a gond. Kényszerű, hamis szövetkezések sorsa: örülünk, ha megszabadulunk egymástól, közös szegényünkötől.

Akadozva dülöngélnék egymáshoz a szavak. Már képtelen vagyok figyelni. Jó lenne azt álmodni, hogy reggelre a házunk elé kanyarodik velem a vonat. Elalszom. Pirkad, mire zökkenve megáll a szerelvény. A hátizsák eltűnt alólam. Ellopták. Forgács nincs sehol. Álmoságtól kábultan morzsoljuk lábunkkal az utat. Ruhánk, arcunk gyűrött, mintha most jönnének a fertőtlenítőből.

— Forgács vitte el — mondja köhécselve a zenész. Összébb húzza magán a zsíros vállú fekete kabátot. Oldalt fordul, védi magát a szembefújó hűvös szél elől. Karai szokása szerint mögöttünk rugdossa a köveket. Megkönnyebbitő érzés ölel körül, jó hazafelé gyalogolni. Mint egy tehetetlen fadarabot, ismét partra vetett a víz. De ez csak a mai nap nyugalma. Jó lenne most arról beszélni, ami nem fontos. Nincs ilyen. A holnapi nap sorsom gondját adja a kezembe. Két pont között vergődik az életem: az idegenség és az otthon. Mindkettő bizonytalan. Nincs állandóság egyikben sem: estéről reggelre kelünk. Aztán várjuk, mit hoz az éjszaka sötétje. Reménykedünk és félünk egyszerre. Kinek van igaza ebben a kavargásban? Az idejött idegeneknek? Ki lesz ítélőbírája a vészjósló fenyegetéseknek? A fegyver, avagy az értelem? Nehéz itt lélegzeni is, indulatot és a bosszú tüzét szívom magamba minden lépésen. Talán mégis annak lesz igaza egyszer, akinek mindez jobban fáj.